

*Прва интеркатедарска србистичка конференција,
Тршић, 19–21. јун 2020.*

Учесници Прве интеркатедарске србистичке конференције – коју чине представници свих србистичких катедри на свим филолошким, филозофским, учитељским и педагошким факултетима у Србији, Републици Српској и Црној Гори, укључујући и представнике Института за српски језик САНУ, Института за књижевност и уметност у Београду и Завода за унапређење образовања и васпитања у Београду – једногласно су усвојили

ДЕКЛАРАЦИЈУ О НЕОПХОДНОСТИ ПОВЕЋАЊА БРОЈА ЧАСОВА СРПСКОГ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ У ОСНОВНОЈ И СРЕДЊОЈ ШКОЛИ

Декларација се заснива на природи и значају наставе српског језика и књижевности у нас, свести о њеној улози у образовању као наставног предмета и наставног језика, богатству језичког и књижевног садржаја, као и месту и броју часова овог предмета у европским образовним системима.

1. Настава српског језика и књижевности представља једино систематско и континуирано увођење младих у знања и просторе матерњег језика и књижевности, са пресудним утицајем на изграђивање не само њихове језичке и књижевне културе него, још битније, њиховог односа према култури уопште. Готово свакодневно, у можда најзначајнијем периоду за развој личности, они се сусрећу са логиком и лепотом матерњег језика и светом књижевних дела. Представа изграђена у школи не губи се никада сасвим и због тога је њена сазнајна и образовна улога немерљива. Колико су улога и значај матерњег језика и књижевности велики, говори и податак да није било ниједног образовног система у било ком времену у коме овај предмет није имао статус најзначајнијег предмета.

Ученици једино наставом српског језика и књижевности развијају своје говорне способности, обогаћују речник, савладавају правила мисаоне писмености, напредују у процесу овладавања правилима језичке културе, што је све нужни предуслов могућности доброг савладавања садржаја других предмета. Језичко стваралаштво не може се поредити са било којим другим типом стваралаштва. Моћ језика је оно што човека највише одваја од свих других бића, а та се моћ младим људима најбоље може и мора предочити кроз моћ књижевне речи, као најпотпунијег испољавања језика.

2. Матерњи језик и књижевност јесу највреднија духовна добра једнога народа, чувари његовог памћења и културе. Зато матерњи језик никада није само средство комуникације (као што се, неретко, чује), он је носилац наше колективне и индивидуалне меморије које се међусобно допуњују и снаже. Језик и књижевност су у темељима не само личног него и националног и културног идентитета: најбоље се, ако не и једино, кроз садржаје књижевности може ученицима развијати љубав према властитој култури, према властитим националним вредностима и њиховом месту у ризници европске и светске културе. Они поседују дубину у коју су унели памет и памћење културе који се, читањем и разумевањем, надодају на читаочеву

појединачну памет и памћење. Није без разлога речено да је улагање у матерњи језик и књижевност једнако улагању у националну безбедност и слично грађењу снажне бране пред опасности од колонијалног статуса народа.

Једино се кроз континуитет српског језика и српске књижевности може пратити континуитет културног развоја српскога народа – од Светога Саве до данашњих дана. Српски језик и књижевност су наша културна и духовна вертикала. Снажно ослоњена на језик и културно памћење (а својом природом делујући на човекове емоције, чула и интелект), књижевност повезује све епохе развоја српске културе. Није могуће ни један период тог развоја заобићи. Зато се у програмима и за основну и за средњу школу морају наћи представници свих књижевних епоха. И зато програми изгледају преобимни. У њима нису нити могу бити само српски аутори, него и светски, јер се мора успоставити међуоднос са светским епохама и писцима, пошто се вредност једне књижевности увек одређује и компаративно.

3. Због недовољног броја часова, упркос изузетним напорима учитеља, наставника и професора, свесних своје улоге и мисије, настава српског језика и књижевности није у могућности да у потпуности остварује вишеструку и изузетно значајну улогу: да изграђује темељна граматичка знања и усвајање функционалне писмености код ученика, да негује њихову љубав према читању и разумевању књижевности, да развија и снажи њихов културни и национални идентитет. Богатство и разноврсност наставних садржаја у супротности су са малим бројем часова, што ауторе програма ставља пред непремостиве тешкоће, наставнике присиљава на сажимање градива, а ученике онемогућава да у потпуности стичу знања и уживају у лепоти свога језика и књижевности. Тако се нужно уместо потпуних знања, због броја часова, често остварују само парцијална знања. А парцијална знања, познато је, и нису права знања.

4. Број часова матерњег језика и књижевности у Републици Србији је знатан у поређењу са већином других предмета (5 часова недељно у млађим разредима, укључујући и пети, а 4 у старијим, 4 и 3 у гимназији), осим са математиком, са којом је готово изједначен по броју часова. Међутим, недељни фонд часова приметно је мањи у поређењу са свим европским, па и многим ваневропским земљама. Други, не мање паметни од нас народи никад нису доводили у питање посебан положај свог матерњег језика и националне књижевности. Ево неколико примера: Француска има од 8 до 10 часова недељно, Турска 8 до 10, Русија 9 (у овој земљи матерњи језик није само општеобразовни језик првог реда, већ има *надпредметни* статус), Словачка 9, Аустрија и Португалија 8 итд. Нема ниједне европске државе која има мање од 7 часова у почетним разредима, да би потом тај број варирао, зависно од узраста ученика.

Захтев за повећањем броја часова јесте насушна потреба не само наставе српског језика и књижевности него целог образовног система. То не подразумева унапређивање знања само једног изолованог предмета него целог образовног система, јер се унапређивање у знањима и ученичким способностима у српском језику и књижевности нужно шири на учење свих предмета. Српски језик и књижевност није, наиме, само наставни предмет од изузетног значаја, већ је и наставни језик, основа за учење свих других предмета. Окосница основношколског и средњошколског програма морају бити садржаји српског језика и књижевности јер се по њиховој успешности мери успешност реализације и садржаја свих осталих предмета.

5. Због тога са пуним правом тражимо да предмет Српски језик и књижевност добије у нашем образовном систему оно место које заслужује, односно да се, најпре, повећа број

часова у основној и средњој школи: на најмање 7 часова у млађим разредима основне школе, на 6 часова у старијим разредима основне школе, на 5 часова у гимназијама на свим смеровима и на 3–4 часа у средњим стручним школама (зависно од типа школе и године учења).

6. Учесници *Прве интеркатедарске србистичке конференције* сматрају да је неопходно да надлежне образовне институције, пре свега Министарство просвете и науке, Национални просветни савет, Друштво за српски језик и књижевност, Завод за унапређење образовања и васпитања, као и академска заједница у целини, предузму све неопходне мере да Српски језик и књижевност добије оно место у нашем образовном систему које му с правом припада. Најновије измене наставних планова показале су да има простора за остваривање значајних образовних стратешких искорака, а најновија збивања око нових наставних програма још једном су указала на неопходност повећања броја часова српског језика и књижевности. Сматрамо да свако одлагање повећања броја часова наноси ненадокнадиву штету српском образовању у целини.

У Тршићу,
19–21. јун 2020.

Учесници *Прве интеркатедарске србистичке конференције*